

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Αριστοτέλης «Ἠθικά Νικομάχεια» (B3, 1-2 & B6, 1-4)

(Το διδαγμένο κείμενο κι η μετάφρασή του δε δίνονται λόγω οικονομίας του χώρου)

B. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Θουκυδίδου Ιστορία, 7.10-11. 1-3

Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χερσῶνος ἦκοντες ἐς τὰς Ἀθήνας οἱ παρὰ τοῦ Νικίου ὅσα τε ἀπὸ γλώσσης εἶρητο αὐτοῖς εἶπον, καὶ εἴ τίς τι ἐπηρώτα ἀπεκρίνοντο, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἀπέδοσαν. ὁ δὲ γραμματεὺς ὁ τῆς πόλεως παρελθὼν ἀνέγνω τοῖς Ἀθηναίοις δηλοῦσαν τοιάδε. «Τὰ μὲν πρότερον πραχθέντα, ᾧ Ἀθηναῖοι, ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐπιστολαῖς ἴστε· νῦν δὲ καιρὸς οὐχ ἦσσαν μαθόντας ὑμᾶς ἐν ᾧ ἐσμέν βουλευσασθαι. Κρατησάντων γὰρ ἡμῶν μάχαις ταῖς πλέοσι Συρακοσίου ἐφ' οὗς ἐπέμφθημεν καὶ τὰ τεῖχη οἰκοδομησαμένων ἐν οἷσπερ νῦν ἐσμέν, ἦλθε Γύλιππος Λακεδαιμόνιος στρατιὰν ἔχων ἐκ τε Πελοποννήσου καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Σικελίᾳ πόλεων ἔστιν ὢν. Καὶ μάχη τῇ μὲν πρώτη νικάται ὑφ' ἡμῶν, τῇ δ' ὑστεραία ἰππεῦσί τε πολλοῖς καὶ ἀκοντισταῖς βιασθέντες ἀνεχωρήσαμεν ἐς τὰ τεῖχη».

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A1. Να δώσετε το περιεχόμενο των όρων: «**ποία τις**», «**ἔργον**».

A2. Ποιο ρόλο αποδίδει ο Αριστοτέλης στην παιδεία για την απόκτηση της αρετής; Ποια αυθεντία επικαλείται για να ενισχύσει τη θέση του;

A3. Ποια ήταν η άποψη του Πλάτωνα για τον Αριστοτέλη;

A4. Από ποιες λέξεις του κειμένου παράγονται οι λέξεις: **διαμονή, επαχθής, κακόφημος, πραγματικότητα, δεοντολογία, ποίηση, δόση, αόρατος, βάση, ουσία.**

B1. Να μεταφράσετε το αδίδακτο κείμενο.

B2. α) Να γραφούν οι ζητούμενοι τύποι:

πόλεως:	δοτική ενικού
οὗς:	ο ίδιος τύπος στο θηλυκό
τείχη:	κλητική ενικού
ἰππεῦσι:	ο ίδιος τύπος στον άλλο αριθμό
πολλοῖς:	ο ίδιος τύπος στον υπερθετικό βαθμό

β) ἴστε:	ο ίδιος τύπος στην υποτακτική
εἶπον:	β' ενικό προστακτικής αορίστου β'
ἐπέμφθημεν:	απαρέμφατο στον ίδιο χρόνο
ἔχων:	β' ενικό προστακτικής αορίστου β'
ἀπέδοσαν:	γ' πληθυντικό οριστικής ενεστώτα

B3. α) Να αναγνωριστούν συντακτικά οι παρακάτω λέξεις του κειμένου: **τοῦ ἐπιγιγνομένου, μαθόντας, Λακεδαιμόνιος, ὑφ' ἡμῶν, ἐς τὰ τεῖχη.**

β) Τοῦ ἐπιγιγνομένου. Να αναλυθεί η μετοχή στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση.

γ) «Τὰ μὲν πρότερον πραχθέντα, ᾧ Ἀθηναῖοι, ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐπιστολαῖς ἴστε»: Να μεταφραπεί ο ευθύς σε πλάγιο λόγο με εξάρτηση «ὁ γραμματεὺς εἶπε».

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. 1. ἔργον

Βασική αντίληψη του Αριστοτέλη είναι ότι «ἡ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην» (=η φύση τίποτα δεν κάνει μάταια, χωρίς λόγο). Κάθε δημιουργία της φύσης, κάθε φυσικό ον, έχει να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο «ἔργον», έχει μια συγκεκριμένη προδιάθεση, έναν συγκεκριμένο φυσικό προορισμό. Ἐτσι, υπάρχει το «ἔργον» του οφθαλμοῦ, το «ἔργον» του ἵππου, το «ἔργον» του χεριού, το «ἔργον» του ποδιού, αλλά και το «ἔργον» της οικίας, της οικογένειας. Ἐπομένως, ένα φυσικό δημιουργία έχει πραγματοποιήσει το «τέλος» του, δηλαδή τον σκοπό του, όταν έχει επιτελέσει το ἔργο που του έχει ανατεθεί ἀπὸ τη φύση, το ἔργο για το οποίο είναι προορισμένο ἀπὸ τη φύση (τελεολογική αντίληψη).

Ο Αριστοτέλης κατέφυγε ξανά στη χρήση παραδειγμάτων, προκειμένου να τεκμηριώσει την άποψη ότι κάθε φυσικό ον έχει μια φυσική προδιάθεση, έναν φυσικό προορισμό. Ονομάζει μάλιστα, ὡπως εἶπαμε, αυτή τη φυσική προδιάθεση, αυτό τον φυσικό προορισμό «ἔργον».

Ἐτσι, στα παραπάνω παραδείγματα αναφέρεται στο «ἔργον» του οφθαλμοῦ, δηλαδή στη φυσική ιδιότητα της όρασης και στο «ἔργον» του ἵππου, δηλαδή στις φυσικές ιδιότητες, στα φυσικά χαρίσματα που έχει ο ἵππος και τον κάνουν ικανό και να τρέχει και να φέρει τον αναβάτη του και να αντιμετωπίζει τους εχθρούς σε περίοδο πολέμου.

«ποία τις»

Στις προηγούμενες ενότητες ο Αριστοτέλης ἔδειξε ότι προσεχές γένος της αρετής είναι η ἔξις. Δεν αρκεί ὅμως η έννοια γένους για να οριστεί η αρετή, γιατί υπάρχουν πολλά είδη ἔξεων, καλών και κακών. Πρέπει να οριστεί η ποιότητα των ἔξεων που τις καθιστούν αρετές. Αφού ο Αριστοτέλης ἔδειξε ότι η ἔξις είναι ἀποτέλεσμα ὁμοίων (= επαναληπτικά ἰδίων) ενεργειών, αυτό θα πει ότι ἀπὸ την ποιότητα των ενεργειών

εξαρτάται και η ποιότητα της έξεως. Οι αριστοτελικές έξεις μπορεί να είναι έξεις κακές και ανάξιες λόγου και έξεις καλές και αξιόλογες. Η ποιότητα των έξεων, λοιπόν, θα καθορίσει αν βρισκόμαστε στον χώρο των αρετών ή όχι.

A2. Ο Αριστοτέλης αφού έχει διατυπώσει την άποψη ότι η ηθική είναι αποτέλεσμα εθισμού και έχει υποστηρίξει ότι τα συναισθήματα που νιώθει ο κάθε άνθρωπος για την τέλεση των πράξεών του είναι το κριτήριο που αποδεικνύει αν έχει επιτευχθεί ο εθισμός στην ενάρετη πράξη, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι θα πρέπει από τη μικρή τους ηλικία να συνηθίσουν να χαίρονται και να λυπούνται με τις πράξεις που πρέπει. Στο σημείο αυτό, γίνεται αναφορά στο σημαντικό ρόλο της παιδείας για τη διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα. Ο Αριστοτέλης διατυπώνει την άποψη ότι τα παιδιά θα πρέπει με την κατάλληλη παιδαγωγική αγωγή να διαμορφωθούν έτσι, ώστε να αισθάνονται χαρά, όταν κάνουν μια καλή πράξη και λύπη, όταν πράττουν κάτι κακό. Αυτό θα επιτευχθεί με τον εξής τρόπο: θα πρέπει να δέχονται συμβουλές, για να κάνουν ηθικές πράξεις και όταν τις κάνουν, να δέχονται τον έπαινο και την επιβράβευση· έτσι, θα αισθάνονται μια εσωτερική ικανοποίηση, δηλαδή η τέλεση της ηθικής πράξης θα ταυτιστεί με συναισθήματα ευχάριστα, γεγονός που θα τους ωθεί στην επανάληψή της. Αντιθέτως, όταν θα κάνουν μια κακή πράξη, θα πρέπει να επιπλήττονται και να τιμωρούνται· η επίπληξη, όπως είναι προφανές, θα τους προξενεί λύπη και δυσάρεστα συναισθήματα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να ταυτιστεί μέσα τους η ανήθικη πράξη με τη στενοχώρια και έτσι θα οδηγηθούν στο να μην επαναλαμβάνουν τις πράξεις αυτές.

Μάλιστα, ο Αριστοτέλης τονίζει ότι αυτό θα πρέπει να γίνεται από την πολύ μικρή ηλικία («εϋθύς εκ νέων»), δείχνοντας να πιστεύει ότι ο άνθρωπος διαμορφώνει από πολύ νωρίς τα διάφορα στοιχεία του χαρακτήρα του. Όπως ειπώθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, ο εθισμός είναι μια διαδικασία που συντελείται από πολύ μικρή ηλικία και για το λόγο αυτό θα πρέπει να επιδιωχθεί ο σωστός εθισμός από την παιδική ηλικία. Μάλιστα, ο Αριστοτέλης καταλήγει να διατυπώσει την άποψη ότι αυτός είναι τελικά ο ρόλος της παιδείας και ότι αυτή τελικά ορίζεται ως σωστή παιδεία: η παιδεία που θα εμφυσήσει στους νέους τις αξίες της ηθικής και που θα τους απομακρύνει από την τέλεση των ανήθικων πράξεων.

Στο σημείο αυτό, ο Αριστοτέλης, θέλοντας να προσδώσει μεγαλύτερο κύρος και ισχύ στα λόγια του, αναφέρει ότι οι απόψεις του είναι σύμφωνες με αυτές του Πλάτωνα. Πράγματι, ο Πλάτωνας στο έργο του «Νόμοι» αναφέρει ότι για τη διαμόρφωση του ανθρώπινου χαρακτήρα, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει η εκπαιδευτική αγωγή «Η πιο σωστή παιδεία, η πιο σωστή αγωγή είναι αυτή που μας κάνει ικανούς να χαιρόμαστε με ό,τι αξίζει και να λυπούμαστε για ό,τι αξίζει». Μάλιστα τονίζει ότι θα πρέπει από την πολύ μικρή ηλικία να ξεκινά η διαδικασία της αγωγής. Έτσι, σημειώνει ότι πρώτα οι γονείς με τις τροφούς και τους παιδαγωγούς, και στη συνέχεια οι δάσκαλοι πρέπει να οδηγούν τους νέους προς την απόκτηση των σωστών στοιχείων του χαρακτήρα. Αυτό θα πρέπει να γίνεται τόσο με τις συμβουλές και τις νουθεσίες, όσο και με τις επιπλήξεις και τις ποινές. Στις πολύ μικρές ηλικίες μάλιστα, επειδή το παιδί ακόμα δεν μπορεί να κρίνει και να συνειδητοποιεί το καλό και το κακό, θα πρέπει να του επιβάλλουν δια μέσω του εθισμού τι πρέπει και τι δεν πρέπει να κάνει. Θα πρέπει να επιβραβεύεται το παιδί για την ηθική του πράξη και να επιπλήττεται για την ανήθικη, ώστε να συνδέει συνειρμικά την καλή πράξη με τα ευχάριστα συναισθήματα και την κακή πράξη με τα δυσάρεστα συναισθήματα. Άρα, και ο Πλάτωνας θεωρεί ως βασικό ρόλο της παιδείας την απόκτηση της ηθικής. Και οι δύο φιλόσοφοι προβάλλουν μια ανθρωπιστική παιδεία, η οποία έχει ως μέλημά της την ηθική διαπαιδαγώγηση κατά πρώτο λόγο, και όχι την παροχή γνώσεων.

A3. Βλ. σχολικό βιβλίο σελ.140 («Η επιστροφή...στο μάθημα»)

A4. **διαμονή:** ύπομένων **επαχθής:** άχθόμενος **κακόφημος:** φησίν **πραγματικότητα:** πράττομεν
δεοντολογία: δεῖ **ποίηση:** ποιεί **δόση:** ἀποδίδωσι **άόρατος:** ὁρῶμεν
βάση: ἐπιβάτην **ουσία:** εἶη

B1. Τον ακόλουθο χειμώνα έφτασαν στην Αθήνα οι απεσταλμένοι του Νικία και είπαν όσα τους είχε παραγγείλει προφορικά και αν κάποιος ρωτούσε κάτι απαντούσαν κι έδωσαν την επιστολή. Κι ο γραμματέας της πολιτείας αφού πήρε το λόγο τη διάβασε στους Αθηναίους δηλώνοντας τα εξής: «Όσα έγιναν πριν από τούτο, τα ξέρετε, Αθηναίοι, από πολλές άλλες επιστολές μου. Τώρα όμως ήρθε η στιγμή περισσότερο ν' αποφασίσετε, αφού μάθετε σε τί σημείο βρισκόμαστε. Ενώ δηλαδή έχουμε νικήσει τους Συρακούσιους που μας στείλατε να πολεμήσουμε, στις περισσότερες μάχες, κι αφού είχαμε οικοδομήσει τα οχυρώματα όπου βρισκόμαστε τώρα, ήρθε ο Γύλιππος ο Λακεδαιμόνιος έχοντας μαζί του στρατό, τόσο από την Πελοπόννησο κι από μερικές πολιτείες της Σικελίας. Και είναι βέβαια αλήθεια πως στην πρώτη μάχη τον νικήσαμε, αλλά στη δεύτερη αφού μας ρίχτηκαν με πολλούς ίππείς και ακοντιστές αναγκαστήκαμε να υποχωρήσουμε στα τείχη.

B2. α) **πόλεως:** πόλει
οὔς: ᾶς
τείχη: τείχος
ίππεῦσι: ἰππεῖ
πολλοῖς: πλείστοις

β) **ἴστε:** εἰδητε
εἶπον: εἶπε
ἐπέμφθημεν: πεμφθηναί

ἔχων: σχέζ
ἀπέδοσαν: ἀποδιδόασι

- B3. α)** - τοῦ ἐπιγιγνομένου: επιθετική μετοχή ως επιθετικός προσδιορισμός στο «χειμῶνος»
- μαθόντας: επιρρηματική χρονική μετοχή, συνημιμένη στο «ὑμᾶς»
- Λακεδαιμόνιος: ονοματικός ομοιόπτωτος προσδιορισμός, παράθεση στο «Γύλιππος»
- ὑφ' ἡμῶν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο «νικᾶται»
- ἐς τὰ τείχη: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός κίνησης σε τόπο στο «ἀνεχωρήσαμεν»
- β)** χειμῶνος ὅς ἐπεγίγνετο.
- γ)** ὁ γραμματεὺς εἶπε τοῖς Ἀθηναίοις ὅτι τὰ μὲν πρότερον πραχθέντα ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐπιστολαῖς εἰδεῖεν.
(ειδική πρόταση)
ὁ γραμματεὺς εἶπε τοῖς Ἀθηναίοις τὰ μὲν πρότερον πραχθέντα ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐπιστολαῖς εἰδέναί.
(ειδικό απαρέμφατο)

Επιμέλεια

Ζερβουδάκης Νίκος, Μαυρακάκης Μανόλης, Ξημεράκη Κατερίνα, Ρούπα Μαρία, Τζάνου Χρύσα, Ψαράκη Μάρω,
Ψαρουδάκη Χριστιάννα